

AHMED HÂŞİM

Bir Günün
Sonunda Arzu

BÜTÜN ŞİİRLERİ

Yeni yazıya çeviren ve
günümüz diline uyarlayan: KEMAL BEK

2. Kİ

AHMED HÂŞİM
Bir Günün
Sonunda Arzu
BÜTÜN ŞİİRLERİ

© 2011, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2011

2. basım: Nisan 2013

Bu kitabın 2. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Faruk Duman

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak resmi: © iStockphoto.com

Kapak baskı: Azra Matbaası

İç baskı ve cilt: Ekosan Matbaası

ISBN 978-975-07-1336-1

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

AHMED HÂŞİM
Bir Günün
Sonunda Arzu
BÜTÜN ŞİİRLERİ

Yeni yazıya çeviren ve günümüz diline uyarlayan

Kemal Bek

İçindekiler

Ahmed Hâşim	11
KİTAPLARINA GİRMEMİŞ İLK ŞİİRLER	
Hayâl-i Aşkım	34
Gece	36
Allahü Ekber!	38
Gurûb	40
Senin İçin	42
Yed-i Neseviyyet	44
Perî-i Bahâr	46
Neseviyyet	48
Girye-i Niyâz	50
Mâî Gözler	52
Ey Neseviyyet!.. Şi'r Nedir?..	54
Raks Ederken	56
Kadın Nedir, Çiçek Nedir?	58
Terâne	60
Terâne	62
Terâne	64
Gözlerinin İlhamı	66
Gülerken	68

Sürûd-i Emel	70
Her Güzellik İçin	72
Perî-i Hürriyyet	74
Hilâl-i Semen	76
Bayrak	78
Güneşe	80
Akşamlarım	82
GÖL SÂ'ATLERİ	
Göl Sâ'atleri	
Mukaddime	90
Öğle	90
Öğleden Sonra	92
Akşam	92
Gece	94
Gece Yarısı	94
Seher	94
Göl Kuşları	
Siyâh Kuşlar	98
Mehtâbda Leylekler	100
Karanlıkda Beyâz Kuşlar	102
Kuğular	102
Kuğuların Avdeti	104
Yarasalar	104
Tulû-ı Kamer	106
Batan Ayın Kenârına Satırlar	108
Serbest müstezat nazımları	
Yollar	112
Zulmet	118
O Belde	122

Yaz	128
Sonbahâr	130
Kış	132
Gelmeden Evvel	134
Geldin	136
Birlikde	138
Muhtelif şiirler	
Deniz	142
O Eski Hücreye Benzer ki	144
Şeb-i Nisân	146
Evim	150
Aks-i Sadâ	152
Son Sâ'at	158
Rüşd	160
Kendime	162
Şimdi	164
Rûzgâr	166
PİYÂLE	
Yâkub Kadri Bey'in bir mukaddimesiyle	
Şi'ir Hakkında Ba'zı Mülâhazalar	173
Alp Dağlarından / Yakub Kadri	188
Mukaddime	200
Sonbahâr	202
Yarı Yol	204
Orman	206
Ölmek	208
Merdiven	210
Bir Günün Sonunda Arzû	212
Havuz	214

Parıltı	214
Şafakda	216
Başım	218
Karanfil	220
Bülbül	220
Karanlık	222
Bir Yaz Gecesi Hâtırası	222
Şi'r-i Kamer	
Kâri'e	226
Rûhum	228
Çıkıldığın Geceler	232
O	236
Sensiz	240
Hazân	244
Hasta İken	246
Çöllere	250
Nehir Üzerinde	254
Hâtıme	258
Gece	262
Zühre'ye	264
KİTAPLARINA GİRMEMİŞ SON ŞİİRLER	
Tahattur	268
Ağaç	268
Süvârî	270

Ahmed Hâşim

Günümüz şiirini hazırlayan şairlerin başında gelen şair ve yazar Ahmed Hâşim,¹ Bağdat'ta doğdu. Doğum tarihi konusunda, kaynaklarda anlaşmazlık vardır; örneğin Şükran Kurdakul, 1883;² Ahmet Oktay³ ve Kenan Akyüz⁴ 1884 tarihini verirken; Atilla Özkırmımlı, şairin doğduğu ayın bilinmediğini belirterek 1883-1884 tarihlerinin birlikte belirtilmesi gerektiğini söyler;⁵

1. Harf devriminin (1928) üzerinden seksen üç yıl geçmesine karşın, başka birçok sanatçının adında olduğu gibi, Hâşim'in adının yazılışında da hâlâ birlik yoktur. Şair konusunda yayın yapanlar, Ahmed Hâşim (Kenan Akyüz, M. Kaya Bilgegil); Ahmet Hâşim (Beşir Ayvazoğlu); Ahmet Haşim (Behçet Necatigil, İnci Enginün ve Zeynep Kerman, Ahmet Çoban, Kenan Akyüz, Şükran Kurdakul, Ahmet Oktay, Asım Bezirci, Abdülhak Şinasi Hisar, Atilla Özkırmımlı, *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi* ve benzerleri); Ahmed Haşim (Sabahattin Çığın) adlarını yeğlerler. Biz, Osmanlıcadaki yazılış biçimini, Ahmed Hâşim'i yeğledik.

2. Şükran Kurdakul, *Çağdaş Türk Edebiyatı Meşrutiyet Dönemi*, May Yayınları, I. basım, İstanbul, 1976, s. 155.

3. Ahmet Oktay, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950*, Kültür Bakanlığı yayını, Ankara, 1993, s. 237. (Kitapta 1844 tarihi yazılı; ama dizgi yanlış olsa gerek.)

4. (Hazırlayan) Kenan Akyüz; *Ahmet Hâşim, Şiirler*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, İstanbul, 1973. (Kitabın kapağında şairin adı "Ahmet" olarak yazılmışsa da, içinde ve hazırlayanın "önsöz"ünde, "Ahmed" biçimindedir.)

5. Atilla Özkırmımlı, *Ahmed Haşim*, Toker Yayınları, İstanbul, 1975, s. 9. (Kitabın kapağında, şairin adı "Ahmed" biçimindedir; ancak giriş perdesinde ve giriş yazısında "Ahmet" olarak geçmektedir.)

Behçet Necatigil ise, 1885 tarihini kabul eder.¹ Hâşim'in özlük bilgileri konusunda, belgeliklerde araştırma yapan M. Kaya Bilgegil, onun "1304 Hicrî, 1303 Rûmî yılında Bağdad'da doğdu"ğunu² söyler. İnci Enginün'se, M. Kaya Bilgegil'den aktardığı bu bilgiye, "1304 yılı, 21 Eylül 1302 / 3 Ekim 1886'da başladığına ve 6 Eylül 1303 / 26 Eylül 1887'de sona erdiğine göre, Hâşim'in 1887 yılı Mart-Eylül arası doğduğu kesinlik kazanır,"³ diyerek doğru tarihin bulunmasına katkıda bulunur. Bu durumda, Hâşim'in doğum yılı, 1887'dir.

Babası, Bağdat'ın etkili ve büyük ailelerinden biri olan Alûsîzâdelerden Ârif Hikmet Bey'dir. Hâşim doğduğu sırada, babası Hulle kentinin kaymakamıdır. Alûsîzâde ailesi konusunda Asım Bezirci şu bilgiyi vermektedir:

Alûsîzâdeler aslında Türkmüş. Moğol istilâsı üzerine bir ara Alûs Adası'na⁴ göçmüşler. Alûs adası Irak'ın kuzeyinde, Suriye yakınında bir yermiş. Alûsi adı oradan kalmış. Aile sonradan Bağdat'a dönmüş. Aile büyüklerinden Mahmut Şahabettin bir din alimi imiş.⁵

Hâşim'in anadili konusu da tartışmalıdır; kaynakların hepsi, onun anadil olarak Arapçayı öğrendiğini belirtir. Örneğin Abdülhak Şinasi Hisar lise anılarından söz ederken, "Arapça hocamız Zihni Efendi'ye gelince, o Hâşim'in, tarih bakımından ünlü Alûsi ailesinin bir çocuğu olduğunu öğrenince Arapçadan soru sormak ayıp olmaz mı kanısıyla, Arapça sınavlarında ona hiçbir soru sormadan 10 numara vermeyi âdet

1. Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, "Ahmet Haşım" maddesi, Varlık Yayınları, İstanbul, 16. basım, 1995, s. 17.

2. M. Kaya Bilgegil, "Ahmed Hâşim'e Dâir Bâzi Vesikalar", *Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Çalışmalar II* kitabı içinde, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1980, s. 483.

3. (Hazırlayanlar) İnci Enginün-Zeynep Kerman; *Ahmet Haşım, Bütün Şiirleri Piyale / Göl Saatleri, Diğer Şiirleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 6. basım, 2003, 9. sayfadaki dipnot.

4. Fırat Irmağı üzerinde küçük bir ada.

5. Asım Bezirci, *Ahmet Haşım Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Seçme Şiirleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 5. basım, 1986, s. 9.

edinmişti,”¹ der. Ancak, Ahmet Çoban, “Tanpınar, Abdülhak Şinasi Hisar’ın tanıklığına dayanarak tam tersine, ‘Bilâkis, Arapça bilmezmiş,’ demektir,” diye yazar. Tanpınar, Hâşim’in doğru dürüst Arapça bilmediğini söylemek istemiş olsa gerek. Belki de bunun nedeni, Hâşim’in, bir caminin avlusundaki mahalle mektebi dışında, babasının memurlukları dolayısıyla sürekli dolaşmalarından dolayı düzenli bir ilköğretim görmemesidir. Ârif Hikmet Beylerin evinde hangi dilin konuşulduğu konusunda da bilgimiz yoktur. Bu saptanabilse şairin anadilinin Arapça mı, Türkçe mi olduğu konusunda kesin yargıya da varılabilirdi. *İslam Ansiklopedisi*’ne “Alûsîzâde maddesi”ni yazan M. Şerefeddin Yalçın, bu ailenin Arap olduğu konusunda bir kayıt bulunmadığını ileri sürmüştür.²

Bu bilgiler, ünlendikten sonra kendisine, başta Yahya Kemal olmak üzere, yarı şaka yarı ciddi “Arap Hâşim” diyerek sataşanları yalanlaması bakımından önemlidir.³ Abdülhak Şinasi Hisar, bu konuda şunları söylüyor:

Ahmet Hâşim’i en çok çileden çıkararak, deli eden şey, kendisine Arap denilmesiydi. (...) Ahmet Hâşim’e Arap demek, onun bütün varlığını temin eden bir âlemden ayrıarak bir hiçe döneceği bir âleme atmak, fânî ömründe değil, ömrünün tesellisi olan geleceğinde, bu gelecekte yaşatacak olduğuna inandığı eserinde öldürmek demektir.⁴

Hâşim’in Türk ya da Arap olması önemli değildir; önemli olan, onun Arapça tek bir dize yazmamış, bütün eserlerini Türkçe vermiş olmasıdır. Ancak bu “Araplık” konusunun kendisini pek üzdüğü ve enikonu küskünleştirdiği de açıktır. 1918’de askerlikten terhis edildikten sonraki günlerde Türkçülükle ilgili bir toplantıya, Arap olduğu ileri sürülerek alınmayınca,

1. Abdülhak Şinasi Hisar, *Ahmet Haşim Şiiri ve Hayatı*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1963, s. 8.

2. *İslam Ansiklopedisi*, MEB Devlet Kitapları, 1. cilt, Ankara, 2001, s. 391-392.

3. Buna karşılık, Hâşim de Yahya Kemal’e “Nişli Âgâh” diye takılmış.

4. Abdülhak Şinasi Hisar, *Geçmiş Zaman Edipleri*, Haz. Tahsin Yıldırım, Selis Kitaplar, İstanbul, 2005, s. 314-315.

“Muhârebe oldu mu, sen Türk’sün, buyur cepheye derler. Barış olup da bir yerden iş ve memurluk istedin mi, ‘haydi ordan Arap, derler,’ diyerek üzüntüsünü belirtmiştir.¹

Ârif Hikmet Bey, Bağdat’ın ileri gelenlerindedir ve Osmanlı Devleti’nin görevlisi olarak, o zamanlar Osmanlı yurdunun bir parçası olan Hulle kaymakamlığı ve Fizan mutasarrıflığı gibi görevlerde bulunmuş, kimi zaman görev yerlerine ailesini de götürmüş ama çoğu zaman evinden uzakta yaşamıştır; eşinin hastalığına üzülen, disiplinli ve sert özyapılı bir adamdır.

Annesi Sâra Hanım, Kâhyazâde ailesindedir; ilmiye sınıfından, Meclis-i Âyan üyesi bir babanın kızı olan Sâra Hanım, hasta, incelikli, içli ve duygusal bir kadındır. Hâşim, babasından çok, akşamları birlikte kıyısında mutsuz dolaştığı Dicle’nin menevişli sularını, karanlık gecenin kırpışan yıldızlarını birlikte seyrettiği annesine yakındır; annesine birer ağıt olarak yazdığı kimi ilk şiirlerinde sürekli ondan söz etmesine karşın, babası için tek sözcük yazmaz. Örneğin annesini, 1901’de *İrtika* dergisinde yayımlanan “Senin İçin” şiirinin ilk kıtasında,

Bunlar!..

Zalâm-ı leyle-i hicrin bütün o evhâmı
Garîk-ı hüzn ediyorken zemîni, eşyâyı
Kamer de peyker-i handânını edib izhâr
Arza karşı ederken tebessümünü isâr
Dilimde âteş-i firkat, gözümde eşk-i revân
Dehinde nâle-i şîven garîb-i girye-künan,
Seni gözüm o zamân yâd eder de ağlarım âh
Anar da inlerim ey gıpta-i melâik vâh²

diyerek anımsamaktadır.

Hâşim, içedönük ve “melâl”li kişiliğinin yoğrulmasında

1. Hilmi Yücebaş’tan aktaran Asım Bezirci, *Ahmet Haşim Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Seçme Şiirleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 5. basım, 1986, s. 13.

2. Ayrılık gecesinin karanlıklarının bütün o kuruntuları / Hüzne boğuyorken dünyayı, eşyaları, / Ay da gülen yüzünü gösterip / Yeryüzüne gönderirken gülümsemesini / Gönlümde ayrılık ateşi, gözümde akan yaşlar / Ağızda yaşlı inleme(lerle), ağlayan zavallı, / Seni gözüm o zaman akar da ağlarım, âh / Anar da inlerim, ey meleklerin kıskandığı, vâh

büyük etkisi olan annesini, henüz altı ya da yedi yaşındayken 1893 ya da 1894'te yitirdi; ömrü boyunca bir daha doğduğu toprağa geri dönmedi. Yıllar sonra, oradaki küçük bir mülkünün de satıp Bağdat'la ilgisini kesti. Irak, Osmanlı'dan ayrıldığında, İstanbul'daki akrabalarının Irak'a göçmeleri üzerine onları bağışlamayarak kendileriyle bir daha görüşmedi.

Karısının ölümünden sonra, memurluk görevleri yüzünden iki ya da üç yıl daha çeşitli yerlerde dolaşan ve en son Fizan mutasarrıflığı görevine atanan Ârif Hikmet Bey, oğlunun düzenli ve iyi bir eğitim alması, Türkçeyi gereği gibi öğrenmesi için, 1897 ya da 1898'de İstanbul'a yerleşti; Abdülhak Şinasi Hisar'ın belirttiğine göre, Beyoğlu'nun arka semtlerinden birinde, Tozko-paran ya da Kasımpaşa'da bir evde yaşamaya başladılar.¹

Hâşim, önce Türkçesini geliştirmesi amacıyla Nümüne-i Terakki adlı bir okula verildi; buraya bir yıl kadar devam etti; sonra da Galatasaray Mekteb-i Sultanisi'ne yatılı olarak yazıldı.

Bu okulda değerli öğretmenlerin yanı sıra, ikinci sınıfta Türkçe ve yazım derslerini Tefik Fikret'ten ve son sınıfta yazın derslerini, Hâşim'in şiir yeteneğinin ilk kez farkına varan, ona "şair" diye seslenen ve, "Nice yüksek yeterlikteki kimseyi umutsuzluğa düşürmüş olan şu konusuz edebiyat dersine değer ve anlam veren ilk ve son insan, benim için, Ahmet Hikmet olmuştur," diyerek andığı Müftüoğlu Ahmet Hikmet'ten aldı; Fransızca öğrendi. Sonradan ünlenecek olan yazar İzzet Melih (Devrim), Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Emin Bülent (Serdaroğlu), Abdülhak Şinasi (Hisar) ve Refik Halid gibi sanatçı gençlerle de bu okulda tanıştı.

Okulda daha çok matematik dersine ilgi duyan Hâşim, bu arkadaşlarının ve eline geçen bir simgeci şiirler antolojisinin etkisiyle şiire merak sardı; ilk şiir denemelerini de öğreniyken yazdı. "Hayâl-i Aşkım" adlı ilk şiiri, *Mecmuâ-i Edebiyye*'de, 1901'de yayımlandı. Bu dergide, 1901-1903 yılları arasında on üç şiiri çıktı.²

1. Abdülhak Şinasi Hisar, *Ahmet Haşim Şiiri ve Hayatı*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1963, s. 8.

2. Asım Bezirci, *Ahmet Haşim Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Seçme Şiirleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 5. basım, 1986, s. 11.

Edebiyat meraklısı öğrenciler, bir taraftan *Servet-i Fünûn* dergisini bir taraftan da *Les Annales*'i takip ediyorlardı. Hâşim, bir yaz tatilinde Limni'ye amcasının yanına gittiğinde "Yollar"ı yazdı. Bu tarihlerde Hâşim'in sadece şiir söylemediği, şiir sanatıyla ilgili yazılar da kaleme aldığı görülmektedir. *Musavver Terakki*'de ilk şiirlerinin yanı sıra "San'at-ı Tahrir" (Yazma Sanatı) başlıklı yazısını ve *Mecmua-i Edebiye*'de (Yazın Dergisi) de "Son Yâdigâr" adlı hikâyesini yayımladı.¹

Yine okulda; Baudelaire, Rimbaud, R gnier, Verlaine gibi şairlerin yapıtlarını ve Fransa'dan gelen *Mercur de France* dergisini okuyordu. Bu şairlerin şiir anlayışları ile yazın dersi öğretmeni Müftüoğlu Ahmet Hikmet'in bir derste söylediği "Düşüncenin biçimden önce hazırlandığı duygusunu veren yapıtlarda, şiir mucizesinin oluşması olanaksızdır. Ahenk ve uyağın rastlantılarından doğmayan düşünceler sanata mal edilemez," sözleri, Hâşim'in şiir anlayışını belirleyen en önemli etkenler oldu. Bu arada, düşünce alanında da Remy de Gourmont'u, Anatole France'ı ve özellikle düşüncelerini kısa yoldan ve çarpıcı anlatımla söyleyen deneme yazarı Alain'i okudu.

1900'de, daha sonra *Piyâle* kitabına alacağı, yayımlandıktan sonra kendisine yaygın bir  n kazandıran "Şi'r-i Kamer" (Ay Şiiri) dizisini de yine okuldayken yazmaya başladı.

Hâşim, okulu 1907'de bitirdi. Okulun müdürü olan tarihçi Abdurrahman Şeref Bey'in salık vermesiyle Reji İdare-si'ne² muhasebe memuru olarak girdi; bir yandan da Hukuk Mektebi'ne yazıldı. Reji'de aŗađı yukarı iki yıl çalıştı.

İkinci Meşrutiyet'ten (1908) sonra canlanan basın ve yazın dünyasının dışında kalmadı; 1909'da *Fecr-i  t * adıyla bir araya gelen şair ve yazarlar topluluğuna katıldı. F zıl Ahmet (Aykaç), F ik Ali, Mehmet Behçet (Yazar), Emin Bülent, Ali C nip (Yöntem), Refik Halid (Karay), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Cel l S hir, Şah beddin Süleyman gibi yazar ve şairler-

1. İnci Enginün-Zeynep Kerman; *Ahmet Haşim, Bütün Şiirleri Piyale / G l Saatleri, Diğer Şiirleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 6. basım, 2003, s. 11. Alıntının geniŗ zaman kipi, görülen gemiŗe evrilmiŗtir.

2. Yabancı tütün tekeli.

den oluşan bu topluluk, “Sanat şahsi ve muhteremdir” sözünü ilke edinmişti; bu ilke, Hâşim’in şiir anlayışına uygundu. (Topluluk, kimi sanatçıların Millî Edebiyat akımına katılması; sa-vundukları toplulmdan kopuk sanat anlayışının Hâşim dışında pek de yankı bulamaması nedeniyle, 1912’de dağılmıştır.) Hâşim, yapılan toplantılara ancak iki kez katıldı; ama eski canlılığında olmasa da yayını sürdürren ve Fecr-i Âtî’nin yayın organı durumuna gelen *Servet-i Fünûn* dergisinde şiirlerini yayımlamayla sürdürdü; bu dergide yayımlanan “Şi’r-i Kamer” dizisiyle *Göl Saatleri* şiirleri, şair olarak zaten yayılmış olan ününü daha da pekiştirdi.

Belki de muhasebenin ve hukuk bilgisinin onun şair yaradılışına uymamasından dolayı, 1910’da Reji’den ve Hukuk Mektebi’nden ayrılarak İzmir Mekteb-i Sultanisi’nde Fransızca öğretmenliği görevine başladı; bu arada yazın öğretmenliğini de üstlendi. İzmir’de görev alışı, Düyun-u Umumiye¹ yönetimine iş istemek için verdiği dilekçede, “... bir apandisit sonucunda sağlık durumumda görülen olumsuz belirtiler nedeniyle iklim değiştirmek üzere Sultânî Mektebi Fransızca öğretmenliği ile İzmir’e gittim,”² diyerek açıklamaktadır. İzmir’de karşılaştığı Yakup Kadri’yle arkadaşlığını pekiştirdi. Burada aşağı yukarı iki yıl görev yaptıktan sonra, 1913’te İstanbul’a döndü; bir süre için Mâliye Nezâreti Kalem-i Mahsûs çevirmeni olarak çalıştı.

Birinci Dünya Savaşı çıkınca yedek subay olarak askere alındı, 1915’te Çanakkale’ye gönderildi. Aynı yıl babasını yitirdi. 1917’de iâşe müfettişi olarak Aydın’da görev yaptı. 1918’de, savaş bittikten ve mütareke imzalandıktan sonra terhis edildi.

Hemen bütün incelemeciler, Hâşim’in askerlik dönemi, özellikle Çanakkale Savaşı konusunda hem konuşmadığını, hem de yapıtlarına bu dönemini yansıtmadığını belirtirler. Ancak, sanatı konu ve düşünce değil, dil ve biçem olarak kabul eden bir sanatçı için bu, çok doğaldır.

1. Kimi devlet gelirlerine el konularak Osmanlı genel borçlarının ödenmesi amacıyla kurulmuş kurum; 1924’te kaldırılmıştır.

2. Dilekçenin tamamı için bkz. İnci Enginün-Zeynep Kerman; *Ahmet Haşim, Bütün Şiirleri Piyale / Göl Saatleri, Diğer Şiirleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 6. basım, 2003, s. 15. (Alıntı yalınlaştırılmıştır.)

İnci Enginün, Hâşim'in Anadolu'da görev yaptığı yerlerdeki durumu anlatan mektuplarından örnekler vererek, onun güçlü ve keskin bir gözlem gücü olduğunu söylemekte ve bu mektuplardaki Anadolu insanı betimlemelerini, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban*'ındaki betimlemelerle karşılaştırılmaktadır.¹

Hâşim, askerlikten terhis edildikten sonra İstanbul'a geldi. Bir süre işsiz gezdi; 1919 yılı sonlarında (ya da 1920 başlarında), o zamanki adı "Sanâyî-i Nefise Mekteb-i Âlisi" olan Güzel Sanatlar Akademisi'nde "bedi'iyât" (güzelduyu; estetik) ve "esatir" (mitoloji) öğretmenliği görevine başladı. Yaşamının sonuna kadar sürdüreceği bu görevinin, o zamana kadarki işleri arasında, bir güzelduyusalıcı (estet) sanat adamı olarak Hâşim'e en uygun iş olduğunu söyleyebiliriz.

Ne var ki henüz toparlanma çabasına girmiş olan devletin, savaş sonrası ekonomik koşullarında verebildiği öğretmen maaşı, geçinmesine yeterli değildi. Bu nedenle Hâşim, 1920'de Düyun-u Umumiye yönetimine dilekçe yazarak kendi sanatçı niteliklerine uygun, yazı ya da çeviriyle ilgili bir iş isteğinde bulundu; bir süre sonra da, bu kurumda göreve başladı.

1921'de Yahya Kemal'le çıkardıkları *Dergâh*² dergisinde yazmaya başladı. Derginin ilk sayısında yayımlanan "Bir Günün Sonunda Arzû" şiiri, olumlu ve olumsuz, büyük yankı uyandırdı. İlk şiir kitabı olan *Göl Saatleri*'nin birinci basımı, *Dergâh*'ın yayını olarak 1921'de yapıldı. Kitap, hem övgüler aldı, hem de abartılı biçimde yerildi. Aynı yıl, Hatice Muazzez Hanım'la evlendi; ancak üç ay kadar sonra ayrı yaşamaya başladılar. 1933'te boşanma kararı aldırdı.³

Bu arada, *Akşam* gazetesinde fıkra yazarlığına başladı; fık-

1. İnci Enginün-Zeynep Kerman; *Ahmet Haşim, Bütün Şiirleri Piyale / Göl Saatleri, Diğer Şiirleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 6. basım, 2003, s. 12-13.

2. *Dergâh*, dönemin genç şair ve yazarlarının toplandığı bir dergiydi ve yazarları arasında Yahya Kemal (Beyatlı), Ahmed Hâşim, Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Ahmet Hamdi (Tanpınar), Nurullah Ata (Ataç), Ahmet Kutsi (Tecer), Necmettin Halil (Onan), Ali Mümtaz (Arolat) gibi sanatçılar vardı.

3. Nihal Yazar ve Alemdar Yalçın'ın Milletlerarası Türkoloji Kongresi'ne (1982) sundukları bildiriden aktaran İnci Enginün: İnci Enginün-Zeynep Kerman; *Ahmet Haşim, Bütün Şiirleri Piyale / Göl Saatleri, Diğer Şiirleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 6. basım, 2003, s. 20-21.

raları, onun aynı zamanda iyi bir düzsöz yazarı olarak da tanınmasını sağladı. 1924'te, kapatılan Düyun-u Umumiye'den aldığı ikramiyeye bir süreliğine Paris'e gitti, izlenimlerini aynı gazetede tefrika olarak yayımladı; bu yazıların bir bölümü, 1928'de yayımlanan *Gurebâhâne-i Lâklâkân*'da (Kimsesiz Leyleklerin Sığınma Evi) yer aldı. Bu arada nişanlanıp ayrıldı (ayrılmasını kızın annesinin görgüsüz oluşuna bağladı).

1924 yazını Paris'te geçiren Hâşim, *Mercure de France* dergisinin Ağustos sayısında "*Les Tendances Actuelles de la Littérature Turque*" (Türk Edebiyatının Şimdiki Eğilimleri) başlıklı bir inceleme yayımladı ve Türk edebiyatının Tanzimat'tan sonraki oluşumunu anlattı.¹

Aynı yıl, Osmanlı Bankası'nda memurluk görevine başladı. 1926'da *Piyâle* kitabının ilk basımı yapıldı. 1928'de de Mülkiye Mektebi ile Harb Akademisi'nde Fransızca öğretmenliğine atandı; ayrıca, Telsiz Telefon Şirketi'nde "sanat mütehasşısı" oldu. "1928'de –veya 1929'da– vaktiyle İzmir'de tanınmış olduğu vekil Şükrü Saracoğlu'nun kararıyla Anadolu Şimendöferleri Şirketi Likidatörlüğü (Anadolu Demiryolları Şirketi Tasfiye Memurluğu) idare meclisi azalığına tayin olundu; ama maaşı bakımından kendisini pek memnun eden bu görevi, bir süre sonra şirketin kapanması üzerine sona erdi."² Aynı dönemde, *İkdam* gazetesinde de yazmaya başladı. Yine 1928'de, *Bize Göre* adlı kitabı yayımladı; *Piyâle* kitabının ikinci basımını yaptı.

1928'den sonra, böbrekleri ve kalbindeki rahatsızlık artmaya başladı. Sağlık sorunları nedeniyle Osmanlı Bankası'ndaki görevinden ayrıldı. (...) Üç ay kadar Erenköy Sanatoryumu'nda yattı. Hekimlerin salık vermesi üzerine, tedavi amacıyla 1932'de Almanya'ya giderek Frankfurt'ta bir kliniğe yattı. 0

Yurda dönüşünde, gezi anılarını *Mülkiye* dergisi ile *Milli-*

1. Asım Bezirci, *Ahmet Haşim Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Seçme Şiirleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 5. basım, 1986, s. 14.

2. İnci Enginün-Zeynep Kerman; *Ahmet Haşim, Bütün Şiirleri / Piyale / Göl Saati / Diğer Şiirleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 6. basım, 2003, s. 17.

yet gazetesinde yayımladı. 1933'te bunları *Frankfurt Seyâhat-nâmesi* adıyla kitap haline getirdi. Bu sırada karaciğer hastalığı nüksetti. Zaten Almanya'dan da tamamıyla iyileşmeden ayrılmıştı. (...) Böbrekleri kireçlenmişti. Bir süre Alman Hastanesi'nde yattıysa da bir sonuç alınmadı. Hekimler umutsuzdu, onu tekrar evine gönderdiler. Kadıköy Bahariye Caddesi, 87 numaralı Belvü Apartmanı'nda, kendisine, Güzin diye çağırdığı (asıl adıyla Zarife Özgünlü) bir hanım bakmaktaydı. Arkadaşları –isteği üzerine– Hâşim'in bu pek güzel sayılmayan fakat duygulu ve sevecen kadınla nikâhlanması için gereken işlemi 17 Mayıs 1933'te yaptırıldılar.¹

Hastalığı giderek ağırlaşan ve böbrekleri ve kalbi artık görevlerini yerine getirmemeye başlayan Ahmed Hâşim, 3 Haziran 1933'te öldü; Eyüp Mezarlığı'na gömüldü.

Sanatı

Yazınımızda, hem şiiriyle hem de düzsözüyle önemli bir yeri olan; kimi eleştirmenlerce Tanzimat Dönemi'nde (1860-1896) başlayan, Servet-i Fünûn dönemiyle (1896-1901) devam eden yenilenmenin Yahya Kemal'le birlikte son halkası sayılan Ahmed Hâşim'in şiiri ile düzsözü, işlediği konular bir yana, ortak özellikler taşır; ama yine de onun sanatını şiir ve düzsöz alanlarına ayırarak incelemek, daha iyi anlaşılması bakımından yararlı olacaktır:

Ahmed Hâşim'in şiiri

Kimi eleştirmenlerce simgeci, kimilerince izlenimci olduğu ileri sürülen Ahmed Hâşim, ilk şiirlerinden beriye, şiire bakış açısını belli etmiş; yaşamının sonuna değin de bu bakış açısı

1. Asım Bezirci, *Ahmet Hâşim Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Seçme Şiirleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 5. basım, 1986, s. 17. Metin pek az da olsa değiştirilmiştir.

sından sapmamıştır: Hâşim, şiirde tavır olarak bireyci, imgeci, güzelduyusalıcı; aruz ölçüsü, imgeler ve sözcükler bakımından seçmeci bir şairdir; şiirimizde “saf şiir”in en güzel örneklerini veren bir şair olarak ünlenmiştir.

Onun bu yöneliminde, gençliğinde büyük bir sevgi ve hayranlıkla okuduğu Rémy de Gourmond gibi Fransız eleştirmenlerin; Baudelaire, Rimbaud, Régnier, Verlaine, Mallarmé gibi şairlerin, Paul Valery gibi denemecilerin etkisi vardır; elbette daha önce sözünü ettiğimiz gibi, Galatasaray’daki yazın dersi öğretmeni Müftüoğlu Ahmet Hikmet’in, “Düşüncenin biçimden önce hazırlandığı duygusunu veren yapıtlarda, şiir mucizesinin oluşması olanaksızdır. Ahenk ve uyağın rastlantılarından doğmayan düşünceler sanata mal edilemez,” şeklindeki görüşünün de büyük rolü olmuştur.

Onun şiir görüşünü en iyi biçimde, *Piyâle* kitabının başına koyduğu “Şiir Hakkında Bâzı Mülâhazalar” (Şiir Konusunda Kimi Düşünceler) başlıklı yazısı ile *Göl Saatleri* kitabının ilk şiiri olan “Mukaddime” (Önsöz) anlatır.

Hâşim’in “Bir Günün Sonunda Arzû” şiiri, 1921’de, *Dergâh* dergisinin ilk sayısında yayımlanmıştır. Şiirin, anlamının kapalı olduğu ileri sürülüp yerilmesi, şairin deyişle “Söylenen ve yazılanların bir kısmı sövgü ve aşığılama, bir kısmı da günlük gazetelerin saçmalamaları türünden şeyler,” olması üzerine, Hâşim şiir anlayışını açıklamak için, “Şiirde Ma’nâ ve Vuzûh” (Şiirde Anlam ve Açıklık) başlıklı yazısını, yine aynı dergide yayımladı. Daha sonra, bu yazıyı, adını “Şiir Hakkında Bâzı Mülâhazalar” başlığıyla ve içeriğinde kimi değişiklikler yaparak *Piyâle* kitabının başına koydu. Bu yazı, “Piyâle Önsözü” olarak da bilinir.¹

Hâşim, yazının başında,² “şiirin konuşulan dilden ödünç alınmış” gereçlerle, yani sözcüklerle yazıldığını, şiirin anlamının kendi kullandıkları sözcüklerin sözlük anlamlarından oluştuğunu sananların bilgisiz kimseler olduğunu vurgulamakta ve

1. Yazının ilk biçimiyle son biçimi arasındaki değişikliklerin karşılaştırılması ve yorumu için bkz. M. Orhan Okay, *Poetika Dersleri*, Hece Yayınları, Ankara, 2004, s. 92-131.

2. Alıntılar yalınlaştırılmıştır.

“Oysa şair ne bir gerçeğin habercisi, ne güzel konuşan bir insan, ne de bir yasa koyucudur. Şairin dili ‘nesir’ gibi anlaşılacak için değil, fakat duyulmak üzere oluşmuş, müzik ile söz arasında, sözden çok müziğe yakın, ikisi arasında¹ bir dildir,” demektedir.

Anlaşıldığı gibi Hâşim’e göre, her sanatın kendisine özgü bir dili vardır: En somut dil, konuşma dilini kullanan düzsöz (öğretici düzsözlerin ve anlatuların) dili; en soyut dilse hiçbir şey anlatmayan müziğin dilidir. İşte şiirin dili, bu apaçık dil ile en kapalı dil arasında, kendisine özgü bir dildir. O zaman, Hâşim’in “anlaşılacak için değil, fakat duyulmak üzere” sözleriyle ne demek istediği de anlaşılacaktır. Şaire göre, okurun şiiri anlamak ve zevk almak için, “duyma”yı (hissetmeyi) öğrenmesi gerekir. Hâşim, buna göre şiirin tanımını da şöyle yapar:

Denebilir ki şiir, düzsöze çevrilmesi mümkün olmayan nazımdır.

Hâşim’e göre şiirde, düzsözde olduğu gibi anlam aramalıdır; çünkü şiir bir anlamı iletme için yazılmaz. Bu nedenle, “Anlam araştırmak için şiiri deşmek, şakıması yaz gecelerinin yıldızlarını titreten zavallı kuşu eti için öldürmekten farklı olmasa gerek. Et parçacığı, susturulan o büyüleyici sesin yerini tutabilir mi?” der.

Bu, ne şiirden öğreticilik bekleyen Tanzimatçıların, ne şiiri nesre yaklaştıran Servet-i Fünûncuların, ne Millî Edebiyatçıların, dahası, ne de Hâşim gibi “saf şiir”i arayan ve savunan Yahya Kemal Beyatlı’nın dilidir; dönemi için yenidir ve Hâşim’in kimi şiirlerinin, az sayıdaki hayranına karşılık neden çoğu zaman anlaşılmadığını, alayla ve küçümsemeye karşılığını; dahası, toplumsal ve ulusal sorunlara neden ilgisiz kaldığını da açıklar.

Tıpkı Yahya Kemal’in Çanakkale ve Kurtuluş savaşlarını şiirleştirmemesini, doğru ya da yanlış, ulusun yaşamındaki

1. Hâşim’in bu yazısını yalınlaştıranların bir bölümü, buradaki “mutavassıt” (sözlük anlamı: “aracılık eden”) sözcüğünün karşılığı olarak “ortaklaşa” ya da “ortalama” sözcüklerini kullanmışlardır; oysa Hâşim burada, hem düzsöze hem de müziğe benzeyen, daha çok müziğe yakın olan; ama ikisi de olmayan üçüncü bir dilden söz ediyor.

güncelin sanatta yer alması için ulusun bilinçaltında yerleşmesini beklemek gerektiğini, “güncel olan”ın şiirin konusu olamayacağını belirtmesi gibi,¹ olasılıkla Hâşim’in günceli yazmamış olmasını da sanatı “kişisel ve saygın” olarak görmesi ve bu nedenle “hayat” a yer vermeyerek, ya da “hayatı zihninde dönüştürdükten sonra” yer vererek, yalnızca “o belde”yi yazmakla yetinmesi olarak açıklayabiliriz.

Peki, şairin görevi ve amacı nedir?

Şairin hedefi, her sözcüğün cümledeki yerini, öteki sözcüklerle olacak ilişki ve çatışkılarında ve gizemli birleşmelerinden doğan tatlı, gizli, ciddi olmayan ya da kaba sese göre belirlemek ve başka başka sözcük ahenklerini, dizenin genel gidişine bağlı kılarak dalgalı ya da akışkan, karanlık ya da açık, ağır ya da hızlı duygulara, sözcüklerin anlamı üzerinde, dizenin müziksel dalgalanmalarından sınırsız ve etkili bir ifade bulmaktır. (...) Abartısız denebilir ki herkesin anlayabileceği şiir, özellikle aşağı derecede şairlerin işidir. (...) Şairin “anamlı” olmaktan önce daha nice kaygıları vardır ki, onlara oranla anlam ve açıklık, şiirin ancak şiirden anlamayana göre kurulmuş dış cephesini ve duvarını oluşturur.

Böyle düşündüğü için de, kendisine Abdülhak Şinasi Hisar aracılığıyla ısmarlanan şiir çevirileri konusunda Hisar’a yazdığı 31 Mart 1932 tarihli mektubunda, “Yapılan çevirilerin –şiiri çevirmenin– boşuna bir şey olduğunu; çünkü şiir cevherinin, çevrilebilen anlam ögesiyle hiçbir ilgisi bulunmadığını bana gösterdi,” demektedir.²

Yazısının sonuç bölümünde, Hâşim şunları söyler:

Kıscası şiir, resullerin sözü gibi, türlü yorumlara uygun bir genişlikte ve kapsamda olmalı. Bir şiirin anlamı başka bir “anlam” olmaya uygun oldukça her okuyan ona kendi haya-

1. Kemal Bek, *Yahya Kemal Beyatlı / Yaşamı ve Yapıtlarını Okuma Kılavuzu*, Donkişot Yayınları, İstanbul, 2. basım, 2005, s. 226-228.

2. Abdülhak Şinasi Hisar, *Ahmet Hâşim Şiiri ve Hayatı*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1963, s. 212.

tının da anlamını verebilir ve böylece şiir, şairlerle insanlar arasında ortak bir duygu dili olma derecesine erişebilir. En zengin, en derin, en etkili şiir, herkesin istediği gibi anlayacağı ve dolayısıyla sonsuz duyarlıkları içerecek bir genişliği olacaktır.

Ahmed Hâşim, bu yazısındaki düşüncelerine koşturarak, şairin dış dünyayı olduğu gibi vermesi yerine, bu dünyanın kendisinde oluşturduğu izlenimleri şiir diline çevirmesi gerektiğini “Mukaddime” (Önsöz) başlıklı kıtasında şöyle dile getirir:

Seyreyledim eşkâl-i hayâtı
Ben havz-ı hayâlin sularında,
Bir aks-i mülevvendir onunçün
Arzın bana ahcâr ü nebâtı.¹

Burada genel anlamda sanatın, özel olarak da şiirin üç ögesinden söz edilmektedir: “Ahcâr” ve “nebât”, dış dünyayı; “ben”, şairi; “havz-ı hayâl”, şairin imgelemine temsil eder. O zaman dörtlüğü, “Şair, dış dünyadan aldığı izlenimleri imgeleminde dönüştürerek öznelleştirir, bireyselleştirir ve okura sunar,” diye yorumlamak yanlış olmaz. Okura sunulan bu şiir, artık şairin malı olmaktan çıkmıştır. Bundan sonra her okur, artık öznelleşip bireyselleşmiş olan bu dünyayı, kendi yaşam deneyimine, kendi dünya görüşüne, duyarlık düzeyine, algılama yetisine vb. göre yeniden öznelleştirip bireyselleştirecek; bu dış dünyanın şiirsel imgesinden ya zevk alacak ya da almayacaktır. Ama okurun bunu yapabilmesi için, şiir konusunda deneyimli ve düşünen bir okur olması gerekir. “Ne”, “neden” gibi sorular sorarsa bu şiirden zevk alamaz. Bundan dolayı da okurlar, Hâşim’in şiirini başından beri bu gözle okumadıkları, daha doğrusu Hâşim’in şiirsel bakış açısı yeni olduğu ve bu okurlarca bilinmediği için, yadırganmıştır.

Dünyaya güzelduyusalıcı bir bakış açısıyla bakan Hâşim, kendisi de içinde olmak üzere, apaçık olan her şeyi çirkin görür. Bu nedenle onun şiirlerindeki gözde vakit, akşamın gecey-

1. Seyrettim hayatın şekillerini, / Ben hayal havuzunun sularında; / Bir renkli yansımadır onun için, / Dünyanın bana taşları ve bitkileri.

le ya da gecenin gündüzle karşılaştığı vakittir. “Ay” başlıklı yazısında bunu pek güzel betimler:

Güneş, hayale izin vermeyecek şekilde, her şeyi apaçık ve dupduru gösterdiği için, yalnız gözlerimizle yaşadık ve hiç eğlenmedik.

Ağaçların tozlu yapraklarını, kayalar üzerinde durup soluyan kertenkeleleri, denizin kirli suları altında cam kırıklarını, paslı tenekeleri, eski pabuç cesetlerini seyretmenin ne kadar çabuk ruha uyuşukluk verdiği denememiş olan var mı? Güneşli kırlarda geçen bir gezinti gününden sonra, akşamüstü eve hüznü ve umutsuz dönmemenin mümkün olmadığını denemelerimle bilirim. Güneş, bütün gün, insana doğru ama acı şeyler söyleyen bir arkadaşdır. Onun ışığında eğlenmenin ve mutlu olmanın hiç olanağı var mı?

Sonunda akşam oldu. Karanlık bastı. Karşı karşıya oturmuş, iki insan, artık yüzlerimizi görmüyor, yalnız seslerimizi duyuyorduk. Birden, arkamızda garip bir fısıltıyı andıran bir hissetti duyar gibi olduk. Başımızı çevirdik: İki büyük fıstık ağacı arkasından kırmızı bir ay, sanki yapraklara sürünerek yükseliyordu. Birden çevremizde dünyanın bütün manzaraları değişti. Sanki Japonyalı bir ressamın siyah mürekkeple çizdiği belirsiz ve bitmemiş bir dünya içindeydik. Artık her şeyi açıklıkla görmek açısından kurtulmuştuk. (...)

Dünyanın güzelliğinden korkmaya başlamıştık. Çünkü aydan akan büyüün mutluluğuyla ruhlarımız çatlayacak kadar dolmuştu.

Ay! Ay! Yalancı ay! Zekâdan bitkin düşenleri dinlendiren hayal gibi, güneşten bunalanları da avutan, sensin!

Bu nedenle Hâşim’in şiirindeki insan da, aslında gerçek bir varlık olmaktan çok, o zamanın deyişiyle “esîr” bir yaratıktır; ne bu dünyanın kanlı canlı insanıdır, ne de “öte dünyanın ruhu”dur. Doğa gibi, o da Hâşim’in düşlemgücünün ve imgeleminin yarattığı bir varlıktır ve hiçbir zaman var olmamıştır. O zaman Hâşim’in şiirinde toplum, din, inanç, ülkü gibi topluma özgü; aşk, acıma gibi insana özgü duyguların betimi aranmamalıdır; çünkü bu şiirdeki dünyayı, Hâşim’in imgelemi yaratmıştır; bu şiirin öznesi de, nesnesi de, bu imgedir.

Modern Türk şiirinin kurucularından Ahmed Hâşim, özgünlüğünü, gizemini bugün de tüm canlılığıyla koruyor.

Dilin üstüne yükselmiş, mevcut Türkçeyi aşmış bir sanatçı olarak nitelenen Ahmed Hâşim, az sayıda şiir yazdı; sağlığında yalnızca *Göl Saatleri* ve *Piyale* adını verdiği iki şiir kitabı yayımlandı. Ama, hem kendi kuşağı hem de sonraki kuşaklar üstünde etkisi büyük oldu. Şiiri anlam zorunluluklarından kurtaran, ses, ritim, imge değerlerini öne çıkaran, çoğunlukla kendi özel temaları çevresinde şiirler yazan Hâşim, bugün edebiyatımızın klasikleri arasında. *Bir Günün Sonunda Arzu* adını verdiğimiz bu kitapta, *Göl Saatleri* ve *Piyale*'den başka şairin dergi ve gazetelerde kalmış şiirleri de, hem özgün hem sadeleştirilmiş biçimleriyle yer alıyor.

Akşam, yine akşam, yine akşam
Bir sırma kemerdir suya baksam
Üstümde semâ bir kavs-i mutalsam!

Akşam, yine akşam, yine akşam
Göllerde bir dem kamış olsam!

ISBN 978-975-07-1336-1

9 789750 713361